

Van ego naar eco, van doem naar doen

Op weg naar Het Nieuwe Normaal

In een wereld die door lock downs werd beheerst wilden we, nadat we collectief voor de zorgmedewerkers hadden geapplaudiseerd, zo snel mogelijk weer terug naar Het Oude Normaal. Inmiddels zijn we weer helemaal op onze oude routines teruggevallen. Maar sector na sector raakt ontwricht en loopt vast. Over Het Nieuwe Normaal wordt nauwelijks meer gesproken. Toch is dit de focus van mijn betoog. Het Oude Normaal is niet langer vanzelfsprekend nu we met onze neus op de desastreuze effecten ervan worden gedrukt. Waar is Het Oude Normaal op gebaseerd en wat betekent dat voor Het Nieuwe Normaal?

Vier rode draden worden in mijn transitiebetoog verknoopt:

- 1) Van ego naar eco: een herdefinitie van het door white- en greenwashing verbleekte concept 'duurzaamheid' in termen van een integrale gezondheid.
- 2) Van doem naar doen: de paradigmashift van een piramidaal doemdenken naar geschaald en vernetwerkt doemdenken;
- 3) Van drillen naar skills: de doorslaggevende rol van de 21^e Century Skills voor ons huidige basis- en vakonderwijs;
- 4) Van onverschilligheid naar interesse: het pareren van een door onmacht ingegeven cynisme met leergierige, daadkrachtige interesse.

1.

In het World Health Organisation manifest van 1948 wordt beschreven wat gezondheid is: "Gezondheid is een toestand van volledig lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn en niet alleen de afwezigheid van aandoening of handicap". Als positief begrip verbindt gezondheid blijkbaar drie aspecten. Door de grondlegger van de westerse geneeskunde Hippokrates werd gezondheid van meet af aan in de context van het weer en de seizoenen, dus van het klimaat, gesitueerd: "Wie de geneeskunst op juist wijze wil onderzoeken, zou als volgt te werk moeten gaan: bekijk allereerst de seizoenen van het jaar, dan de wind, en de kwaliteit van het water. Pas dan kun je voortgaan om de rest te onderzoeken".

In ons tijdsgewricht is duurzaamheid echter uitsluitend op deze fysieke aspecten gericht: schone lucht, schoon water, gezonde grond, gezond voedsel, schone energie. Inmiddels wordt in debatten over multicultureel samenleven wel over sociale duurzaamheid gesproken: hoe maak je met hun lichamen tegelijkertijd de relaties tussen mensen gezond? Voor organisaties die duurzaamheid hoog op hun verlanglijstje hebben staan, houdt dat bijvoorbeeld in dat ze hun personeelsbeleid ingrijpend zullen moeten veranderen. Terwijl de burn outs ons om de oren vliegen, zien we stelselmatig over het hoofd wat er allemaal tussen onze oren gebeurt. Aan het aloude inzicht 'een gezonde geest in een gezond lichaam' ontbreekt het sociale aspect. Ik zal de gedachte uitwerken dat precies het sociale het mentale en het fysieke verbindt: wij zijn primair relationele wezens. Tenminste zolang we niet worden gecloond.

Ondanks dit integrale inzicht in wat gezondheid behelst, is onze gezondheidszorg sectoraal versneden: strikt medisch (fysiek), GGZ (mentaal) met daartussen het sociale werk dat mensen die niet kunnen meekomen al dan niet via de WMO ondersteunen. Ook al zijn er inmiddels vernetwerkte samenwerkingen tussen deze

sectoren, van een integrale afstemming van de drie aspecten fysiek/sociaal/mentaal is nog nauwelijks sprake. Wat betekent dit heel concreet voor GGZ Wilibrordus, de Zuidwest Ziekenhuisgroep en de opleidingen sociaal werk van Hogeschool InHolland?

2.

Als we naar een organogram van een onderneming kijken zien we een piramidale beeld waarbinnen alles van boven aftakt: een top down georganiseerde apenrots. Dat piramidale beeld beheerst ons denken en doen. Het heeft namelijk ook sociale en mentale componenten. We leren al snel dat we de sociale ladder moeten beklimmen en van Maslow hebben we geleerd dat we ons in zijn behoeftenpiramide op moeten werken om ons zelf te verwerkelijken. Dit paradigmatische 'denk'beeld van de piramide is echter al lang geleden gaan kantelen. Het verzet tegen deze hiërarchieën zou dan bottom up zijn georganiseerd. Ik zal echter betogen dat onze digitale technologieën ons anders in de wereld zetten: via netwerken. In dit nieuwe 'denk'beeld gaat het niet meer om lineair-verticaal-exclusief denken en doen, maar om circulair-transversaal-inclusief doendenken. Alles is met alles verbonden via feedbackloops, circulair dus. Anders gezegd: crowdfunding acties werken anders dan een dertig jaar lopende lening afsluiten bij de Rabo.

3.

Op dit moment is er in nagenoeg alle sectoren een schreeuwend tekort aan personeel. Maar al decennialang ontbreekt het ons aan vaklieden. In het (v)mbo onderwijs is inmiddels wel het besef doorgedrongen dat we jongeren op een andere wereld moeten voorbereiden. Maar de lesprogramma's zijn nog gericht op een fossiele economie en op slechts één soort geletterdheid: lezen, schrijven en rekenen. In het basisonderwijs zijn cito toetsen nog steeds doorslaggevend voor de keuze van een voortgezette opleiding. In het basisonderwijs zijn de in 2000 door de Unesco geformuleerde 21st Century Skills wel overgenomen. Na 'mediawijsheid' is nu het vak 'burgerschap' verplicht. Maar één aanbeveling van de UNESCO wordt stelselmatig over het hoofd gezien: "sociale verantwoordelijkheid en cultureel, globaal en milieubesef". Ik noem dat 'ecowijsheid'. Met het project Rotterdam Vakmanstad dat ik in 2007 vanuit de geschetste gezondheidsvisie op scholen in Rotterdam-Zuid heb opgestart en dat nu op 14 scholen wordt gebruikt, wordt getoond wat een transitie van ego naar eco en van doem naar doen onderwijstechnisch en educatief betekent. Deze onderwijstransitie is een noodzakelijke voorwaarde om een door eco geïnspireerde en op samenwerking gerichte mentaliteit te ontwikkelen. Noodzakelijk maar niet voldoende.

4.

"Wat kan ik er nou aan doen?" Een vraag die velen van ons, verstrikt in de huidige multicrisis, bezighoudt. Op deze meer door onmacht dan door onwil ingegeven noodkreet kunnen in het licht van het voorgaande meerdere antwoorden worden geformuleerd. Zo ligt de klimaatcrisis's ochtends vroeg al op ons (ontbijt)bordje: melk, boter, kaas, bacon, ei, en wellicht een avocado waarvoor 340 liter nodig is om deze te produceren. Dat is de kleinste schaal waarop wij de transitie in gang kunnen zetten. Maar wel in het besef de grote spelers in de wereldeconomie op de grootste schaal meer dan hun steentje moeten bijdragen. Door het groeiende besef dat alles met alles is verbonden scheidt een geschaalde aanpak plots heel veel aangrijpingspunten: thuis, op het werk, in de vrijetijdssfeer, op scholen, in bedrijven,

bij de overheid en zeker bij multinationals als Shell. Want hoe lang het ook mag duren, uiteindelijk landen de negatieve effecten van onze dagelijkse consumptiepatronen weer in ons dagelijks leven. Wat voorheen het boemerang effect werd genoemd, heet nu een feedbackloop, een teruglussen.

Verbeter jezelf, begin bij de wereld. Maar dan wel een wereld waar je zelf al bij voorbaat een onderdeel van bent, zodat je tegelijkertijd met anderen aan jezelf werkt. Dit 'ik' is per definitie een wij, het ego een eco, zoals de spreekwoordelijke kip en ei. De vraag wat het eerst komt, is irrelevant: alles lust voortdurend in elkaar. Er is geen begin. In het een zit het ander al. We zitten er al onmiddellijk middenin. Dit relationele en circulaire besef zal de basis vormen van precies die circulaire economie waarin een integrale gezondheidszorg de schotten tussen de huidige sectoren zal kunnen slechten.